

N. Radojčić, Die wichtigsten Darstellungen der Geschichte Bosniens, Südost-Forschungen XIX, München 1960, 146—163.

Potica j za ovaj, vrlo koristan i poučan, prilog dala je autoru »Historija Bosne« od Vl. Čorovića (1940), koja do danas nije u nas uopće temeljitije ocijenjena. R. s pravom smatra da osobitu pažnju zavređuju neki osnovni problemi koje ovo djelo pred nas postavlja, »kao, na primjer, o koncepciji i kompoziciji bosanske povijesti u Vl. Čorovića, o metodi pri upotrebi historijskih izvora, o državnopravnom položaju Bosne u srednjem vijeku, kao i o pokušaju sinteze srednjovjekovne bosanske prošlosti« (147). Svom prilogu namijenjuje zadaću da prvenstveno utvrdi »odnos Vl. Čorovića prema prijašnjim djelima o bosanskoj povijesti istog vremena« (147), pogotovu zbog toga što je Čorovićev »pregled dosadašnjih prikaza bosanske povijesti potpuno nedostatan« (150). Međutim, neophodnim smatra i geografsko-antropološki uvod u historiju Bosne (149), pri čemu ističe važnost antropološkog pregleda o njenom stanovništvu. Teško je, bez detaljnijeg objašnjenja, ocijeniti opravdanost ovoga potonjeg zahtjeva; zar takav pregled, ako je doista moguć, može nešto odlučnije pridonijeti boljem razumijevanju povijesnog zbivanja u Bosni do dolaska Turaka? U svakom je slučaju opravdana Radojčićeva zamjerka koja se odnosi na oskudan znanstveni aparat u Čorovićevu djelu, zbog čega ne samo mnoge tvrdnje nego ponekad i cijela poglavlja ostaju nepotkrijepljeni izvorima i literaturom (161).

Premda je već Vj. Klaić, u svojoj »Povijesti Bosne« (1882), dao — za svoje vrijeme — dobar pregled dotadašnjeg rada na bosanskoj historiji, Radojčićev ga prilog u mnogome dopunjava — ne toliko novim podacima, koliko plodnim mislima, ocjenama i poticajima. Od njih je svakako najdragocjeniji njegov savjet da se u obliku monografija temeljito prouče prikazi bosanske povijesti u djelima Luccarija (1605), Du Cangea (Historia Byzantina duplici commentario illustrata, 1682) — njegove biografije bosanskih vladara smatra naročito vrijednima pažnje (150) — Iv. Tomke Szász-kog (Caroli du Fresne Domini du Cange Illyricum vetus et novum, 1746, 1. i 3 dio), M. Schimecka (1787) i J. Chr. Engela (1801).

R. se, doduše, već u naslovu priloga ograničio na »najvažnije« prikaze bosanske povijesti, pa se ovaj njegov historiografski pregled već zbog toga ne može, na žalost, smatrati potpunim. Uza sve to ipak iznenađuje nedovoljna pažnja koju je poklonio udjelu hrvatskih historičara u prikazivanju srednjovjekovne povijesti Bosne. Iako djelo Vj. Klaića ocjenjuje kao »izvrsnu knjigu« (149), kao »prvi prikaz bosanske povijesti koji počiva na znanstvenoj podlozi« (148), a među ostalim upozorava i na dosad neuočenu ovisnost I. F. Jukića o djelu F. X. Pejačevića (158), on prelazi šutke preko više pokušaja u hrvatskoj historigrafiji poslije Klaića da se srednjovjekovna povijest Bosne obradi u cjelini ili s osobitim obzirom na koju od svojih komponenata. Od tih pokušaja svakako je najvažniji onaj kolektivni rad, koji je započet već 1936, a koji je ugledao svijetlo tek 1942. — u prilikama koje su na njegovu naslovu, posveti i predgovoru ostavile svoj nemili pečat. »Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine do godine 1463.« I (upozoravam da je knjiga, za razliku od naslova, odštampana Broz-Boranićevim fonetskim pravopisom!) dosada je, sa svoje 854

strane i brojnim ilustracijama, najopsežniji prikaz te historije uopće i među ostalima, dao je, i F. Šišić za nju svoj dragocjeni prilog o »Izvorima bosanske povijesti« (1—38), koji je jedini te vrste u našoj historiografiji. O pojedinim tekstovima i njihovoj tendenciji mogla bi se, dakako, povesti diskusija; pogotovu to vrijedi o najvećem od njih — o prikazu bosanske povijesti od bana Boriča do pada pod Turke (gotovo 400 str.) iz pera M. Perojevića. Pišući o tom njegovu radu, ja sam 1953 (HZ VI, 151/2) dao o njemu ocjenu koja nije povoljna, iako sam odao priznanje velikom trudu koji je autor u njega uložio. R. se, naprotiv, zadovoljio time da u svom prilogu o »najvažnijim prikazima bosanske povijesti« ovo kolektivno djelo navede samo u bilješci pri kraju teksta, uz rečenicu u kojoj konstatira da nametanje gotovih mišljenja ne samo »da nema nikakva mjesta u kritičkoj historiografiji nego, štaviše, vrijeđa samostalnog i kritičkog čitaoca« (162).

Ignenaduje, nadalje, način na koji sam R. pristupa povijesti Bosne u cjelini, tendencija kojom je svoj historiografski prikaz prozeo. »Nadam se — završava on (162) — da sam dovoljno jasno pokazao kako se različite koncepcije bosanske povijesti, kao neko njihalo, kreću između dvaju suprotnih shvaćanja: na jednoj strani mnijenje da je Bosna bila u srednjem vijeku po tradiciji i načinu razvitka (prema nekim shvaćanjima i na temelju vjere) srpska zemlja, koja je jakim duševnim spomenama bila svezana s ostalim srpskim zemljama, dok je po mnijenju drugih srednjovjekovna Bosna, bez izražena i jasno iskristalizirana nacionalnog osjećaja i bez vjerskih veza, bila podvrgnuta vrhovnoj vlasti Ugarske i njenim svestranim utjecajima.« Daleko od toga da se povodim za državnopravnom tendencijom Napretkove Povijesti, koju nikada nisam smatrao znanstveno opravdanom, ne mogu ni ovom zaključku N. Radojčića priznati znanstvenu opravdanost. Nije pri tom odlučna okolnost da osim spomenutih dvaju shvaćanja postoji u historiografiji, još od Vj. Klaića, i treće — o tijesnoj povezanosti srednjovjekovne Bosne sa susjednim hrvatskim zemljama, nego neosporna činjenica da se u prošlosti Bosne, koja je u stvari nastala od srpskih i hrvatskih krajeva, isprepleću utjecaji i s hrvatske i sa srpske strane, i da se ona bez jednih i drugih ne može uopće znanstveno obrađivati. Ne mislim time odreći veliko značenje i ugarskoj komponenti u vrlo složenom kompleksu srednjovjekovne bosanske povijesti, ali poznato je da ni oni koji su je u historiografiji zastupali nisu bili oslobođeni jednostranih i po tome neznanstvenih tendencija.

Valja, na kraju, požaliti što R., pišući za stranu javnost — danas se Südost-Forschungen, za razliku od predratnih, smatraju internacionalnim časopisom — nije uzeo u obzir i druge prikaze bosanske povijesti u našoj literaturi, osobito iz novijeg vremena. U kraćim, ali cjelovitim prikazima te povijesti pogotovu dolazi do izražaja njeno shvaćanje od strane pojedinih pisaca. R., na primjer, ne spominje uopće lijep prikaz M. Dinića u Historiji naroda Jugoslavije I, Zagreb 1953, 561—619, s dosta opsežnim pregledom izvora i literature (620—628), a nije se osvrnuo ni na moj prikaz u Hrv. enciklopediji III, 1942, 141—148, ili prikaz A. Babića u Enc. Jugoslavije II, 1956, 38—44, koje tekstove baš po tome što su enciklopedijskog karaktera i što su potekli iz pera hrvatskih historičara, ne bi trebalo mimoilaziti u jednom razmatranju o shvaćanjima bosanske povijesti.

J. Šidak

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Tajnik redakcije:

IVAN KAMPUŠ

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB